

TREBA PUŠČATI REČI DA TEČEJU... (Goran Gatalica: *Jezero zmešaneh noći*, Biakova, 2020.)

Nakon što je njegova zbirka *Odsečeni od svetla* postigla zapaženu recepciju te je, između ostalog, osvojila nagradu *Katarina Patačić* za najbolju kajkavsku knjigu 2018. godine, Goran Gatalica nastavio je pisati pjesme na kajkavštini pa je tako u listopadu 2020. svjetlo dana ugledala zbirka *Jezero zmešaneh noći*. Iako za analizu pjesama nisu potrebni pjesnikovi biografski podaci, u slučaju Gorana Gatalice zanimljivo je dotaknuti se nekoliko činjenica koje se i inače redovito spominju pri predstavljanju ovih zbirki. Naime, iz biografskih zapisa zaključujemo da Gatalica ne potječe iz kajkavskih krajeva, a jezik kojim se služi u ovim dvjema zbirkama teško je locirati, pa se nameće pitanje provenijencije njegove kajkavštine. Autori kritika i prikaza zbirki već su upozorili na činjenicu da je njegova kajkavština naučena i izvježbana, odnosno da je ona svjesni pjesnički odabir, neizbježno nudeći pritom asocijacije na jezik neponovljivih Krležinih *Balada*.

Jezič koji je Gatalica *komponirao* za svoje zbirke ujedno je ničiji i svačiji te kao takav postaje pogodan za obradu univerzalnih tema. A jedna je od ključnih Gataličinih tema položaj čovjeka u svijetu i traženje odgovora na pitanja koja ga okupiraju. Svijet je to *čkomine* i *samoče*, o kojima progovara i u prvoj svojoj kajkavskoj zbirci, svijet u kojem pjesnik *grunta* o svemiru, nebesima i zvijezdama, ali i o Zemlji i čovjeku, kako sugestivno pokazuju ilustracije Dominika Vukovića za *Jezero zmešaneh noći*. Tim se temama pridružuju aktualne pojave poput pandemije („Hičeni sme v pekel skup z virusem, / z hudem betegem.“) i potresa (pjesma *Čemer i strahi po Richterove lojtre*), ali i hrvatske zbilje („Bleščiju se kockarnice, / a bokci se tješiju z reciklažu / od kvarta do kvarta.“). Čini se da već živimo u vremenu posljednjeg suda i kataklizme kada svijetom haraju bolest, egzil i rat, a krivac, kako stoji u pjesmi *Zgublena lepota starega sveta*, leži u nama samima: jer „Fkanili sme mater Zemlu / i poradi serditosti / ostali sme bez spomenka / na lepotu starega sveta.“

Dijagnosticiranje problema naše stvarnosti daleko je od iznimke u književnosti s obzirom na to da spisatelji imaju prirodnu, legitimu, pa čak i društvu nužnu potrebu osvrnuti se na zbivanja oko sebe. No teško je oteti se dojmu da dijelu njih u tome veliki izazov predstavlja pronalazak riječi koje nisu već u dnevnopolitičkim raspravama opterećene značenjima. Tako zloupotrijebljene riječi upozorenja o osobnom i društvenom propadanju bez djela koja ih prate mogu zazvučati lažno moralistički, što Gatalica nastoji izbjeći i u čemu mu uvelike pomaže već jezični odmak, odnosno izmak iz standarda. Uz to, pjesnički subjekt ne progovara sa superiorne pozicije već se naglasak stavlja na kolektivno iskustvo i krivnju učestalim korištenjem prvog lica množine („Pritiščeju nas zmešane noći. / Restače nas zgublenje.“, „Vsi sme svedoki poslednjem sodu“ ili „Ne delame da bi siromak imel za obed. / Ne pozname familiju, dete i svoju boleču dušu.“). Svoj osobni angažman u stvaranju boljeg svijeta spreman je ostvariti kroz pjesmu („Da mi je imeti telo od zvezdi / prišepnul bi svetu / svetlobom opkuraženu popefku / v tere su stolpene življenjske farbe.“) ili molitvu („Zgovaranje molitve rasteple je / svetle z požiraka.“) koje su kod Gatalice u nekim slučajevima istoznačnice.

Razmatrajući pjesme iz zbirke *Odsečeni od svetla* kritika je posebno istaknula svježje metafore koje autor dijelom duguje svojim znanstvenim interesima za kozmičke teme (Gatalica je završio studij kemije i fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu), a dijelom nadahnuću pronađenom u djelima svojih uzora poput Šopa, Šimića ili Goluba. Ipak u novoj zbirci kozmički interesi manje dolaze do izražaja, a nebesa u koja lirski subjekt usmjerava pogled imaju sada pretežno religijske konotacije. Već se u pjesmi koja je dala naslov čitavoj zbirci, a objavljena je kao sedma u prvom ciklusu *Nore, nefkrotlive ceste, nore*, Gatalica pribježe rečeničnim formulama iz evanđelja pa piše: „Blage onem kaj z reči ne

zburka čkominu. / Blage onem kaj se ne pita za jezero zmešaneh noči.“ U narednom se ciklusu (*Prošecija svetla v požiraku*) kršćanska motivacija izrijekom navodi, a kulminira u pjesmi *Sluge Tvega svetla*, posljednjoj u ovom ciklusu, u kojoj lirski subjekt konstatira: „Nigdar se nesem sramil otajstva tela i kervi Jezuševe. / Traplena senca z respela vdelila nam je zbavlenje.“ Ipak, kako je u predgovoru zbirci istaknuo Zvonimir Mrkonjić, zadržana je zdrava doza kritičnosti pa u pjesmi *Cukorasta mesečina* stoji: „Preveč je svetkov, Cvetnih nedel, šakramentov, / a tulike male svetla v našeh zgovoreneh reči.“ Stoga, za razliku od pjesama iz prvog ciklusa koje odišu atmosferom današnjice, ove kao da prizivaju vremena neoskvrnjene pobožnosti i nepoljuljane vjere. Osim spomenutog formalnog oblikovanja pjesama na tragu liturgijskih tekstova o čemu jasno svjedoči pjesma *Zafalni himnuš Majčice Božje Bistričke* koja počinje riječima „Zdravo Marija, milosti pona / čez sozne doline.“, a završava riječju „Amen“, tom dojmu doprinosi niz aluzija na srednjovjekovne i barokne tekstove kajkavske književnosti na koje znalački upućuje Hrvojka Mihanović Salopek u pogovoru zbirci.

Gataličin odabir trodijelne forme te atmosfera čitave zbirke prizivaju usporedbu s Danteovom *Božanstvenom komedijom*, na što također upozorava Mihanović Salopek, a obra-

zlaže Biserka Goleš Glasnović pišući o ovoj zbirci (*Kolo 1*, 2021.). Pjesme drugog ciklusa, pretežno vjerskog karaktera, funkcioniraju stoga kao čistilište u koje se dolazi nakon susreta s ovozemaljskim infernalnim pojavama. Na tom tragu, treći ciklus trebao bi predstavljati raj koji Gatalica pronalazi u pjesništvu i vjeri u ljekovitost riječi ili, kako lijepo Goleš Glasnović primjećuje, „u prizivanju pjesnika suputnika“. Takva vizija raja ne čudi ako na umu imamo Gataličinu zbirku *Odsečeni od svetla* i niz pjesama koje je posvetio mahom hrvatskim pjesnicima u kojima pronalazi svoje uzore. U novoj se zbirci njima pridružuju Baudelaire, Rilke, Breton, Leopardi, aluzije na haiku poeziju i sva ona umjetnička ostvarenja koja odgovaraju na zahtjev da „Treba imeti / ljubavi vu sercu / da se z rečmi zgreje svet.“ iz pjesme *Gutenbergova mašina za mertve reči*. Gatalica u ciklusu *Dišeći bombeki verzušekov* ide korak dalje od posveta određenim književnicima pa njihove riječi ugrađuje u vlastite pjesme tvoreći tako rajske predjele koji funkcioniraju kao intertekstualna tvorevina temeljena na osobnim lektirnim favoritima. Nova je to potvrda Borgesove misli da raj nalikuje knjižnici, a upornost Gorana Gatalice u težnji da pronikne u tajne ljekovitosti riječi priskrbit će mu mjesto na čitateljskim *paradižumskim* policama.

Mihaela Cik